

ГЕНОФОНД ТА ПЕРСПЕКТИВИ СЕЛЕКЦІЇ *PERSICA* MILL. У НБС ім. М.М. ГРИШКА НАН УКРАЇНИ

Київ – північна межа вирощування персика в Україні. Історія його культивування почалася з 1892 р. у розсаднику Крістера, де було розпочато спроби з вирощування саджанців персика з насіння. Перші вдалі здобутки отриманих плодів з кісточки були датовані 1895 р. головою Київського товариства садоводів А.П. Осиповим. Вже з 1914 р. акад. М.Ф. Кашенко розпочав свої спроби з вирощування та селекції персика в Київському акліматизаційному саду. Так з насіння було отримано сорт Августовський, який пізніше слугував вихідним матеріалом для подальших селекційних доборів [1, 2].

З 1946 р. Акліматизаційний сад увійшов до складу ЦБС НАН України, де і продовжилася селекційна робота вже з п'ятим поколінням Августовських персиків та іншими сортами із Середньої Азії, Північної Америки. Поряд з цим було інтродуковано насіння багатьох сортів з Китаю, Угорщини, Чехословаччини тощо. В подальшому селекціонерами І.М. Шайтаном та Л.М. Чуприною відібрано понад 70 перспективних форм, а деякі з них стали еталонними сортами [1, 3].

Колекція генетичного різноманіття персика НБС становить базу для селекційної роботи, а саме: створення нових сортів, виділення та збереження донорів цінних генетичних ознак, розширення промислового сортименту сортами місцевої селекції. Тому збереження і поповнення існуючого генофонду є важливим аспектом для селекції господарсько-цінних ознак роду. Слід зазначити, що селекційна робота визначається біологічними особливостями культури, потребує індивідуального підходу до підбору батьківських пар і вибору напрямку селекції [4].

Матеріали і методи

Наші дослідження проводилися на базі колекції персика відділу акліматизації плодів рослин НБС ім. М.М. Гришка. Метою було виділення донорів рослин персика, стійких до умов Лісостепової зони, які відповідають сучасним потребам садівництва та в подальшому покращуватимуть районований його сортимент. Об'єктами

вивчення стали сорти і форми колекції. Комплексну оцінку сортів та перспективних форм персика за господарсько-біологічними особливостями проводили згідно зі стандартними методами та методиками [5, 6].

Результати та обговорення

Незважаючи на значні успіхи в інтродукції та акліматизації персика, його генофонд постійно повинен поповнюватися сортами нового покоління, які відзначаються підвищеною адаптацією до стресових факторів навколишнього середовища та значно вищою продуктивністю насаджень.

Основним завданням селекції персика в Лісостеповій зоні насамперед є:

підвищення зимостійкості;

введення більш посухостійких сортів, оскільки зміна погодних умов літнього періоду призводить до частих посух;

раннє досягання плодів;

отримання сортів, стійких до хвороб та шкідників.

Виведені сорти селекції ім. М.М. Гришка відрізняються не тільки смаковими якостями, гарною продуктивністю (30–50 кг з дерева), але і підвищеною зимостійкістю. Державне сортопробування вже пройшли 11 сортів (Дружба, Дніпровський, Щедрий, Пам'ять Гришка, Пам'ять Шевченка, Славутич, Рум'яний, Подарунок Києва, Оксамитовий, Любимець, Лісостеповий). У тому числі виведена підщепа для сортів персика, сливи та абрикоса з підвищеною зимостійкістю, посухостійкістю, стійкістю до грибкових захворювань – Супутник № 1 [2, 4].

Станом на 2015 р. колекція персика налічує 120 сортів і гібридів, 20 з них – селекції інших установ.

Створене генетичне різноманіття гібридів та сіянів селекції НБС має надзвичайно високу наукову і практичну цінність. Зібраний генофонд колекції налічує два види (*Persica davidiana*, *Persica vulgaris*).

Серед *Persica davidiana* представлено дві форми: var. *alba* Bean. з білими та var. *rubra*

Beap. з рожевими квітами. Його плоди округлі з тонкою, сухою та неїстівною м'якоттю, маса яких складає 30–40 г. При вирощуванні в умовах Києва цей вид відзначається підвищеною морозо- та посухостійкістю в порівнянні з культурними сортами, що є гарним селекційним матеріалом у підвищенні адаптивних якостей рослин персика.

Представники *Persica vulgaris* становлять основну частину колекційного фонду. У складі виду є сорти і форми двох типів квітування (тро-яноподібного та дзвоникоподібного), що вказують на його приналежність до різних географічних груп.

За строками достигання плодів сорти та форми персика можна поділити на такі групи (табл.):
ранньостиглі – до 20 липня (Жовтоплідний ранній, Антоціановий, Лісостеповий, Іюльський 14Л);

середньостиглі – з 20 липня до 10 серпня (Печерський, Рум'яний, Подарунок Києва, Славутич, 610, 713Г та ін.);

пізньостиглі – з 10 серпня до 20 вересня (Київський жовтоплідний, Осінній сюрприз, 811 К).

Серед сортів та форм персика звичайного колекції НБС переважають плоди з кремовим забарвленням м'якоті. Вони соковиті та мають гарні смакові якості. Форма плода від широко-сплюснутої, округлої до еліптичної. Маса плода досить різна. Так, досліджувані сорти та форми можна поділити на:

дрібноплідні – плід масою до 100 г у таких представників, як Супутник, форма 610;

сорти та форми з плодами середніх розмірів (від 100 до 150 г) – Печерський, Жовтоплідний ранній, 712, 711 К;

крупноплідні (від 150 г) – Пам'ять Гришка, Подарунок Києва, 122 Гл.

Використання в селекції крупноплідних донорів дасть змогу збільшити розмір плода наступних поколінь.

Кісточковим культурам характерне раннє квітування, і персик не є винятком. Встановлено,

що видові рослини персика Давида та сорту Супутник в умовах Лісостепової зони квітнуть на 7–10 діб раніше (I–III декада квітня) від більшості культурних сортів та нерідко пошкоджуються весняними заморозками. Тому в ролі донорів материнських форм на пізнє квітування слід використовувати сорти та форми персика звичайного (Рум'яний, Осінній сюрприз, Антоціановий, Любимець, Сюрприз Києва, Подарунок Києва, 811 К, 810 с.в., 77 К, 86 М та ін.).

Габітус крони різних сортів персика також різний. Так, оптимальним для персика є розлогий габітус крони. Він притаманний більшості сортам та формам персика, виняток становлять: Пам'ять Гришка, Подарунок Києва, Супутник.

Багаторічні візуальні спостереження зимостійкості, посухостійкості та стійкості до хвороб показали, що кращими показниками відзначався сорт Супутник, у той час як інші сорти та форми мали середні показники стійкості. Тому його варто використовувати донором стійкості до абіотичних факторів середовища.

Висновки

Проведені дослідження показали, що основний генофонд персика в НБС ім. М.М. Гришка складають сорти та форми власної колекції, які мають цінний потенціал для використання в селекційних цілях та розширення сортименту персика в різних регіонах України.

У результаті характеристики генофонду персика виділено донорів за:

стійкістю до абіотичних та біотичних факторів середовища – Супутник;

крупноплідністю – Пам'ять Гришка, Подарунок Києва, Дружба, 122 Гл;

ранніми строками родючості – Жовтоплідний ранній, Антоціановий, Лісостеповий, Іюльський 14Л;

пізніми строками квітування – Рум'яний, Осінній сюрприз, Антоціановий, Любимець, Сюрприз Києва, Подарунок Києва, 811 К, 810 с.в., 77 К, 86 М та ін.

Таблиця

Характеристика перспективних для селекції сортів та форм персика за основними господарсько-біологічними якостями

Сорт, форма	Габітус крони	Період квітнування	Період дозрівання	Маса пло- да, г	Забарвлення м'якоті	Зимостій- кість	Посухостій- кість	Стійкість до ос- новних хвороб
Печерський	Розлогий	II–III декада квітня, I декада травня	1–10. VIII	130–160	Кремово-жовте	Середня	Середня	Середня
Жовтоплідний ранній	-/-	-/-	1–20. VII	100–120	Оранжеве	-/-	-/-	-/-
Пам'ять Гришка	Напівпрямий	-/-	10–20. VIII	150–190	-/-	-/-	-/-	-/-
Щедрий	Розлогий	-/-	15–30. VIII	110–140	Кремово-біле	-/-	-/-	-/-
Оксамитовий	-/-	-/-	20–30. VIII	140–160	-/-	-/-	-/-	-/-
Київський жовтоплід- ний	-/-	-/-	20. VIII–1. IX	120–140	Оранжеве	-/-	-/-	-/-
Рум'яний	-/-	-/-	10–25. VII	110–120	Кремове	-/-	-/-	-/-
Осінній сюрприз	-/-	-/-	25. VIII–10. IX	130–150	Зеленувато-біле	-/-	-/-	-/-
Антоціановий	-/-	-/-	1–15. VII	90–110	Антоціанове	-/-	-/-	-/-
Любимець	-/-	-/-	10–20. VIII	110–130	Жовте	-/-	-/-	-/-
Сюрприз Києва	-/-	-/-	10–20. VIII	140–155	Оранжево-жовте	-/-	-/-	Вище середньої
Подарунок Києва	Напівпрямий	-/-	20–30. VII	170–200	Кремове	-/-	-/-	Середня
Пам'ять Шевченка	Розлогий	-/-	1–15. VIII	130–160	Біле	-/-	-/-	-/-
Ветеран ботсаду	-/-	-/-	1–15. VIII	120–160	Кремове	-/-	-/-	Вище середньої
Дружба	-/-	-/-	1–15. VIII	150–180	-/-	-/-	-/-	-/-
Славутич	-/-	-/-	25. VII–1. VIII	100–110	Оранжево-жовте	-/-	-/-	-/-
Лісолюбський	-/-	-/-	10–20. VII	110–120	Кремове	-/-	-/-	-/-
Поліський	-/-	-/-	1–15. VIII	120–150	Кремово-біле	-/-	-/-	-/-
Дніпровський	-/-	-/-	20–30. VII	120–150	Кремове	-/-	-/-	-/-
Іоельський 14Л	-/-	-/-	10–20. VII	110–130	-/-	-/-	-/-	-/-
Супутник	Напівпрямий	I–III декада квітня	25. VII–1. VIII	30–50	Зеленувато-жовте	Вище се- редньої	Вище серед- ньої	Висока
712 К	Розлогий	II–III декада квітня, I декада травня	15–25. VII	120–130	Кремове	Середня	Середня	Середня
610	-/-	-/-	20–30. VII	90–100	Оранжево-жовте	-/-	-/-	-/-
713 Г	-/-	-/-	1–10. VIII	130–160	Оранжеве	-/-	-/-	-/-
122 Гл	-/-	-/-	1–10. VIII	150–190	Кремове	-/-	-/-	-/-
811 К	-/-	-/-	25. VIII–10. IX	100–110	Оранжево-жовте	-/-	-/-	-/-
810 с.в.	-/-	-/-	10–20. VIII	120–130	Кремове	-/-	-/-	Вище середньої
77 К	-/-	-/-	15–25. VII	100–110	Оранжево-жовте	-/-	-/-	Середня
86 М	-/-	-/-	25. VII–5. VIII	150–170	-/-	-/-	-/-	-/-
711 К	-/-	-/-	10–25. VIII	110–130	Кремове	-/-	-/-	-/-
84 F3	-/-	-/-	20–25. VII	140–160	-/-	-/-	-/-	-/-

ЛІТЕРАТУРА

1. Дрига І.О. Роботи з акліматизації персиків у Києві // Труды ботаничного саду АН УРСР. – К., 1949. – 1. – 240 с.
2. Кудренко І.К., Мороз П.А., Чуприна Л.М. Интродукция и селекция персика (*Persika vulgaris* Mill.) в Лесостепи Украины // Интродукція рослин. – 2003. – № 4. – С. 56–61.
3. Шайтан И.М., Чуприна Л.М., Анпилогова В.А. Биологические особенности и выращивание персика, абрикоса, алычи. – К.: Наукова думка, 1989. – 250 с.
4. Голубкова И.Н., Неминуший В.И., Мearакишвили Г.В. Перспективы использования сортимента *Persica vulgaris* Mill. ботанического сада им. Н.Н. Гришко // Роль ботанических садов в сохранении разнообразия растений. Материалы юбилейной международной научно-практической конференции, посвященной 100-летию Батумского ботанического сада 8–10 мая. Часть 2. – Батуми, 2013. – С. 267–268.
5. Методика государственного сортоиспытания плодовых, ягодных культур и винограда. – М., 1961. – 97 с.
6. Программа и методика селекции плодовых ягодных и орехоплодных культур. – Мичуринск, 1973. – 491 с.

GOLUBKOVA I.N.

M.M. Grishko National Botanical Garden, NAS,

Ukraine, 01014, Kyiv, Timiryazevskaya str., 1, e-mail: ira_golubkova@mail.ru

**GENOFOND AND PERSPECTIVES OF SELECTION OF *PERSICA* MILL.
IN M.M. GRISHKO NGB NAS OF UKRAINE**

Aim. Select perspective donors of a peach by agriculturally important characteristics, resistance to the conditions of the Forest-steppe ecoregion of Ukraine. **Methods.** The complex evaluation of grades and hybrids of a peach was performed corresponding to standard methods and techniques. **Results.** The characteristic of a gene pool of peach collection of M.M. Grishko NGB allowed to define perspective exponents of a peach that has the increased adaptation to stressful factors of environment and stores its taste. **Conclusions.** It was established that the main donor to abiotic and biotic factors of environment is – the Suputnyk; on a large-fruited – Pamyat Grishko, Podarok Kieva, Dniprovskiy, 122 ГЛ; early terms of fructification – Zheltoplodniy ranniy, Antocyanoviy, Lesostepnoy, Iyulsky 14Л; late terms of flowering – Rumyanyi, Osennij Surpris, Antocyanoviy, Lyubimez, Kievskiy Surpris, Podarok Kieva, 811 K, 810 S.V., 77 K, 86 M, etc.

Keywords: peach, genofond, hybrids, cultivar, donors.